

DRUŽINA
Velikost, sestava in stvarno življenje od 16. do 18. stoletja

Seminarska naloga pri predmetu Sociologija

Zgodovinske razprave

Do pred kratim so si vsi, ki so se zanimali za zgodovino družine - predvsem sociologi - v določeni meri sprejemali podobo, ki jo je o družini podal Frédéric Le Play.

Po Le Playu je značilnost industrijske družbe **nestalna družina**, ki jo sestavljajo zakonski par in neporočeni otroci, le-ti pa se potem, ko se poročijo, odidejo od doma in ustvarijo nove družine. Taka družina ima manj možnosti obnavljanja, saj ni zakoreninjena v eni hiši, ampak stanovanje najema, ga menja oziroma prilagaja različnemu številu članov. Potem ko otroci zapustijo dom in starša umreta, od te družine ne ostane nič več.

Nasproti temu je **rodovna družina**. Bila je zakoreninjena v eni hiši, ki je bila vsa v njeni lasti in jo je prenašala iz roda v rod, ki jo je družinski oče ob smrti predal najstarejšemu sinu. Hčere, ki so s poroko vstopile v drugo hišo, in mlajši sinovi, ki so hoteli oditi od doma, so za doto dobili del družinskih dohodkov, ne pa dela zemljiške posesti. Ta je v celoti pripadla nasledniku. Najsrečnejši med njimi so ustvarili nov rod. Hčere, ki se niso poročile in manj podjetni mlajši sinovi, so ostali doma in sprejeli oblast prvorojenca, delali v skupno dobro družine, skrbeli za nečake in jim ob smrti prepustili skromno premoženje.

Kadar domača delovna sila ni zadoščala, so najemali domače služabnike¹. Teh niso zaničevali kakor danes, ampak so pomenili del družine, bili so ji povsem predani in niso skušali ustvariti življenja drugje. Mlajši bratje in domači služabniki so bili upravičeni do tega položaja v zameno za samski stan, saj je v domači hiši smel ustvarjati potomstvo zgolj naslednik.

Pravilo nujnega deleža med dediči po revoluciji v Franciji je porušilo dotedanjo družinsko organizacijo. Družinski oče, ki ve, da bo družinsko podjetje ob njegovi smrti propadlo, se od neke starosti ne zanima več zanj. Mlajši sinovi, ki so pričakovali del dediščine, se predajo lenobi. Tako so še pred očetovo smrtjo hišo zapustili vsi, tudi najstarejši sin. S tem se prekine nadaljevanje družine. V takem negotovem položaju sta zakonca omejila svojo plodnost, posledica tega je upadanje prebivalstva. Po Le Playevem mnenju je tipična² rodovna družina štela približno osemnajst oseb.

Peter Laslett et al. (1969) je po obdelavi podatkov ugotovil, da so bile nekdanje družine po vsej Evropi precej maloštevilne - v povprečju štiri do šest oseb. Večina teh družin je bila zakonskih³, razširjene družine⁴ pa celo manj pogoste kot danes. Rodovne družine in drugih vrst »večjedrnih«⁵ družin skorajda niso srečali.

¹ Francozi uporabljajo izraz »domači služabnik« (domestique), ker je v srednjem veku del »služnih tlačanov« stanoval zunaj gospodarjeve hiše.

² Le Play tipično družino obravnava v trenutku, »ko naslednik-družabnik, ki si ga je izbral oče, sklene zakon, ki bo nadaljeval rod«

³ Mož in žena z otrokom (z otroki), ki je živel (so živeli) v isti hiši

⁴ Zakonski par z otrokom (z otroki) in predniki ali potomci in sorodniki v stranski veji ali s potomci in tujimi sstanovalci

⁵ Sestavljena družina

1. Velikost družine

Le Play je menil, da so matere v obdobju petindvajsetih let rodile od petnajst do štiriindvajset otrok. Podatke, ki jih je navedel so zadevali meščanska in plemiška okolja, zato jih ne smemo posploševati. Drugi demografi so dokazali, da je bil »vsakoletni« otrok izjemen, predvsem v družinah, kjer so matere dojile svoje otroke. Razmik med dvema rojstvom je bil v povprečju dve leti in pol, po drugi strani pa so bile ženske, ki so imele petindvajset let plodnega zakonskega življenja redke, saj so se poročale praviloma pri štiriindvajsetih in ne pri dvajsetih. Veliko jih je umrlo pri porodu, mnoge med njimi pa so zaradi slabe nege postale jalove še pred običajnem obdobju menopavze. Torej so v povprečju imele šest do osem otrok. Nizkemu povprečju je pripomogla še visoka smrtnost: 200 do 300 otrok od tisoč je umrlo pred enim letom, in pri dvajsetih jih je pogosto ostalo manj kot polovica.

Pierre Goubert (1960) je ugotovil, da je nemogoče ugotoviti velikost družine v določenem trenutku v določeni župniji v Franciji zaradi vodenja takratne evidence⁶.

Angleži so imeli številnejša in zanesljivejša ljudska štetja kot Francozi. Cambriški raziskovalci⁷ so lahko sestavili vzorec stotih štetij med letom 1574 do 1821. Ta pokriva tako mestne kot vaške župnije in pokriva vse angleške grofije. Iz tega so dobili povprečje 4,73 oseb v družini in se občutno ne razlikuje od povprečne velikosti angleških družin ob koncu 19. stoletja: 4,6 leta 1891. V nadaljnji primerjavi so ugotovili, da je v devetdesetih odstotkih župnij v vzorcu od štiri do šest oseb, precej manj od Le Playeve povprečne rodovne družine. Primerjalni podatki raziskovalcev drugih dežel so pokazali podobne rezultate in iz tega so sklepali, da je bila povprečna velikost družine **med štirimi in šestimi osebami**.

Tabela 1 - Povprečna velikost družin v različnih deželah

Dežela	Kraj in pokrajina	Leto	Število družin	Povprečno število oseb v družini
Škotska	Aross-in-Mull (Western Isles)	1770	211	5,25
ZDA	Britol (Rhode Island)	1689	72	5,85
Nemčija	Loffingen (Württemberg)	1687	121	5,77
Poljska	Lesnica (Šlezija)	1720	311	5,4
Francija	Longuenesse (Pas-de-Calais)	1778	66	5,05
Italija	Colorno (parmska vojvodina)	1782	66	4,16
Srbija	Beograd	1733-1734	273	4,95

Vir: P. LASLETT: *Houshold and Family in Past Time*, Cambridge University Press, 1972

Odmik od tega povprečja srečamo zunaj Evrope, v japonski vasi Jokuči (grofija Suva): 7 oseb v družini leta 1676; 5,5 leta 1823; 4,4 leta 1846. Pri tem domnevajo, da je prehod iz fevdalnega v tržno gospodarstvo povzročil zelo občutno zmanjšanje velikosti družin.

⁶ Če sta bila zakonca iz različnih župnij, sta se pogosto poročila v ženini in nato v moževi, tako da ne v eni ne v drugi niso zabeležene vse potrebne prvine, ki bi omogočile njuno družinsko kartoteko. Po drugi strani kartoteke niso seštevale otrok, ki jih je lahko imel možki z več zaporednimi ženami ali žene z različnimi možmi. Zaznamovale so smrt otroka - če so umrli v župniji - ne pa tudi njihovega odhoda od doma in celo ne njihove poroke, če so se poročili v drugi vasi.

⁷ Laslett et al. (1969)

Tabela 2 - Velikost in sestava družin v kraju Goodnestone-next-Wingham (Kent) leta 1676

Družbene kategorije	Plemiči	Kmetje	Obrtniki	Delavci	Reveži	Skupaj
Število oseb	28	151	35	38	25	277
Število družin	3	26	9	12	12	62
Povprečno število oseb v družini	9,3	5,8	3,9	3,2	2,1	4,47
Število domačih služabnikov	16	34	2	0	0	52
Delež v številu vseh oseb	57,1%	22,5%	5,7%	0%	0%	19%
Povprečno število domačih služabnikov v družini	5,3	1,3	0,2	0	0	0,8
Število otrok	7	64	16	15	11	113
Delež v številu vseh oseb (brez služabnikov)	58,3%	54,7%	48,5%	39,4%	44%	50%
Povprečno število otrok v družini	2,3	2,5	1,8	1,2	0,9	1,8

Vir: P. LASLETT: *Un monde que nous avons perdu*, Flammarion, 1969, p. 74

Zgornja tabela prikazuje velikost in sestavo družin v kraju Goodnestone-next-Wingham v letu 1676. Povprečna velikost družine v vasi je 4,47. Družine iz nižjih družbenih skupin (obrniki, dninarji in družine revežev) so sestavljale samo dobro tretjino prebivalstva: 99 oseb od 277. Drugi so živeli v večjih družinah.

Najrevnejše družine so bile tako majhne, ker pri njih ni služilo toliko domačih služabnikov in ker so te družine štejele precej manj otrok kot bogate. Za to sta bili lahko dve razlagi: prva je demografska in druga družbenoekonomska.

Kasneje ko se je ženska poročila, krajše je bilo obdobje njene rodnosti. Kmečke deklice so si namreč morale pogosto služiti doto tako, da so deset ali petnajst let služile kot dekline in se zato niso mogle poročiti tako zgodaj kot bogate. Opazili so tudi, da je bila plodnost revnih v enaki starosti manjša od plodnosti bogatih. Kmečke ženske so najverjetneje dojile svoje otroke in tudi otroke drugih, kar je za nekaj časa ustavilo njihovo plodnost, medtem ko je dobršno število bogatih žensk dajalo otroke do jiljam in so zato imele precej krajši presledek v plodnosti. Poleg tega je bila pri revežih višja otroška smrtnost. Z uveljavljanjem velikih poljedelskih gospodarstev in proletarizacije majhnih kmetov reveži niso imeli s čim vzdrževati svojih otrok in so jih pošiljali služiti bogatim.

Posledica nastajanja velikih poljedelskih posesti, podiranja neuporabljenih poslopij, da bi zmanjšali davčne obremenitve in stroške vzdrževanja, potreba po dodatni delovni sili, je bilo torej naraščanje števila velikih hiš. Tam, kjer so bile v 14. in 15. stoletju kmečke družine, ki so delale na manjših imetjih, najdemo v 18. stoletju velike »družine«.

Velike hiše v 17. in 18. stoletju so bile številčnejše v velikih mestih kot pa na podeželju.

Velika mesta so privlačevala mogočnike in njihove tako številčne kot neproizvodne »družine«. Tako v mestnih palačah kot po gradovih so člani visokega plemstva vzdrževali ducate, včasih celo stotine služabnikov.

Pri brezdelnih bogataših se je število služabnikov tudi zmanjšalo predvsem zaradi višjih plač in porastom gospodinjskih naprav. Nekdanje plemstvo je namreč zaradi veselja do razkošja in zaradi bahavost povečevalo število tako služabnikov kot kočij. Nekdaj so imeli skopost za »neplemenito« tako da se skrb za »rentabilnost« služabništva ni mogla razviti tako kot danes. Velikaš je imel do svojih varovancev predvsem dolžnosti. Višje je bil na družbeni lestvici, več varovancev je imel in več sredstev naj bi imel, da bi jim lahko pomagal. Velikaševa moč se je v tedanjih časih štela tudi in predvsem po številu in zvestobi varovancev. Velika družina s številnim služabništvom je podaljšek antične suženjske družine. Suženj je bil, prvič, hišni služabnik v tem smislu, da ni nikoli stanoval v svoji hiši - ali v eni od hiš - svojega gospodarja. Ker je bil v služnost prisiljen, je dejansko lahko živel samo v »družini«, pod nenehnim nadzorom. Tako kot služabnika so tudi sužnja lahko zaposlili z najrazličnejšimi nalogami, hišnimi ali proizvodnimi, pri čemer se mu družbeni položaj ni v ničemer spremenil. Položaj služabnika je bil drugačen samo toliko, da je imel pravico zapustiti svoj stan, se poročiti in si ustanoviti svoj lasten dom.

2. Sestava družine

Pri kmetih predindustrijske Anglije je bila običajna sestava družinske skupnosti **zakonska družina**. Družine tretjega tipa (glej tabelo) pomenijo namreč od 69 do 85 odstotkov vseh.

Tabela 3 - Tipologija družine cambriške skupine

Vrsta	Podskupina
1. Samski	a) Vdovci
2. Družina brez zakonskega jedra	b) Samci ali z neopredeljenim stanom
3. Družina s preprostim zakonskim jedrom	a) Rodni bratje in sestre
	b) Drugi sorodniki, ki bivajo skupaj
	c) Sostanovalci z neznano sorodstveno vezo
4. Razširjena družina	a) Poročen par brez otrok
	b) Poročen par z otrokom (z otroki)
	a) Vdovec z otrokom (z otroki)
	b) Vdova z otrokom (z otroki)
5. Družina z več zakonskimi jedri	a) Razširjena s predniki
	b) Razširjena s potomci
	a) Razširjena s sorodniki v stranski veji
	b) Razširjena s predniki in s sorodniki v stranski veji
Rodovna družina	a) Z drugim, predniškim jedrom
	b) Z drugim, potomskim jedrom
Bratstvo	a) S stranskimi jedri
	b) »Bratstvo«
	c) Druge vrste z več jedri
	5b
	5b+5a
	5b+5a+4a
	5d
	5d+5c
	5d+5c+4c
	5d+5c+4c+2a
6. Družine neopredeljene sestave, ki pa vsebujejo posamezne prvine znanega sorodstva	<i>Po: Houshold and Family in Past Time, p. 31</i>

Razširjene družine so bile manj številne. Njihov delež na splošno niha med šestimi in enajstimi odstotki. **Družine z več jedri** so bile še bolj izjemne.

Delež razširjenih in večjedrnih družin je naraščal. Po podatkih iz 16. do 18. stoletja, ko so imele obravnavane vasi samo osem do dvanajst odstotkov razširjenih ali večjedrnih družin, so jih leta 1850 imele že okoli dvajset odstotkov.

Družine kmečkih delavcev so po ocenah Gregory Kinga pomenile ob koncu 17. stoletja večino angleških družin - 764000 proti 500000 posestniških družin - niso sestavljale niti polovice angleškega prebivalstva. Prav tako pri plemiških družinah zasledimo po podatkih Petra Lasletta et al. 72,4 odstotka zakonskih, 13,6 odstotkov razširjenih in 3,4 odstotka

večjedrnih družin. To pomeni, da družine z zapleteno sestavo srečujemo v premožnejših okoljih.

Prav tako v Franciji kot tudi po vsej celini najdemo predvsem družine enojedrnega tipa, razširjenega tipa pod desetimi odstotki, večjedrni tip pa srečujemo le izjemoma. Redkost razširjenih družin v Angliji Peter Laslett pojasnjuje z zgledom clayworškega sodarja Nicolasa Bacona⁸. V Franciji do tega ni moglo priti, tudi če bi si želeli, saj tega niso dovoljevali dedovanjski običaji.

Eden izmed razlogov je podaljšana plodnost moških in žensk in z majhno možnostjo, da bi živeli več kot dvajset ali petindvajset let po rojstvu zadnjega otroka. V družbi, kakršna je naša, kjer je rojevanje po petintridesetem ali štiridesetem letu redko in kjer precej žensk preseže petinšestdeset ali sedemdeset let, so demografske okoliščine dosti bolj naklonjene obstoju razširjenih družin.

Kljub enakimi demografskimi okoliščinam je bila družinska sestava v južni Franciji precej drugačna. Tu je namreč obstajal dovolj pomemben delež družin s sestavljeno strukturo. Na Korziki je bilo na primer med letom 1769 in 1771 od devetnajst do šestindvajset odstotkov družin po vrsti razširjenih ali večjedrnih. Druga korziška izvirnost je obstoj **bratstva**, se pravi družine, ki jo sestavljajo bratje ali sestre, poročeni ali samski, z otroki ali brez njih, vendar brez prednikov. To ne nasprotuje angleškemu modelu, saj tu še vedno najdemo okoli petdeset odstotkov družin z zakonskim jedrom. Prevlada tega tipa družine je tu kratko malo manjša.

3. Materialni okvir in obredi družinskega življenja

Pričevanj o življenju naših prednikov je na pretek: ostanki nekdanjih stavb, zunanje arhitekture, ne pa notranje razporeditve, pohištvo, posodje, posmrtni popisi, ki podrobno opisujejo pokojnikov življenjski okvir, omembe kosov nevestine bale v poročnih pogodbah itd.

Notranjščina

Promiskuiteta⁹ je bila tako v palači kakor v revni bajti večja kot danes in je ovirala razvoj sodobnih čustev. Revežem je šlo doma tako slabo, da so živeli drugod tako pogosto, kolikor so le mogli, in so se starši ločili od otrok, brž ko so ti odrasli in so jih lahko poslali služiti v druge hiše. Kar zadeva bogate, so jim življenje v krogu žene in otrok onemogočala prostrana bivališča, prenatrpana s služinčadjo in obiskovalci.

V 18. stoletju se je notranja ureditev velikih plemskih in meščanskih hiš spremenila. V njej se kaže iskanje udobnosti in zasebnosti. Še v 17. stoletju srečamo velike sobane, ki se odpirajo druga v drugo in nimajo posebne vloge: v njih so spali, jedli in živeli čez dan, sredi nenehnega prihajanja in odhajanja služinčadi, otrok in obiskovalcev. Ponoči so služabniki spali blizu svojih gospodarjev, pogosto celo v isti sobi, nared, da se oglasijo na njihov klic. Zasebnost je bila ob katerikoli uri neznana. Nasprotno so v 18. stoletju hodniki podelili sobam samostojnost in le-te so se medsebojno razmejile, razmnožile in se osamosvojile.

⁸ Ker si sam ni mogel pridobiti hiše, kamor bi nastanil ženo in otroke, je s poroko moral počakati, da mu je umrl oče. Tedaj se je kot edini dedič imetja po angleških običajih oženil in vrgel iz hiše mater in sestro in ju tako prepustil ubožnici.

⁹ lat. *promiscuus* pomešan, skupen; mešanje; pomešanost; mešanica; zmeda, nered

Ženske so se čez dan mogle umakniti v budoar¹⁰ ali sprejemati najbližje obiske v majhnih sprejemnicah. Služinčad je bila odrinjena v kuhinjo, shrambo in predsobe. V teh velikih hišah si začenja sodobna družina pridobivati svojo neodvisnost.

Potreba po neodvisnosti se je kot domnevajo pokazala zaradi nezaupljive strogosti moralistov katoliške in celo protestantske reforme. Starodavna promiskuiteta se je povezovala z izjemno strogimi spolnimi prepovedmi: kazen za krvoskrunstvo, prešuštvo in zapeljevanje deklic iz dobrih družin je bila smrt. Nespodobno ni postalo samo kazati se nag pred služabniki, marveč biti tudi nag sam s seboj, zakaj nagota, čeprav v samoti, utegne gnati v greh.

V ljudskih okoljih je utesnjenost bivališč silila v promiskuiteto. V 18. stoletju je imela slaba polovica obrtniških in delavskih stanovanj v Lyonu samo en prostor. Taka utesnjenost je bila razmeroma redka pri mojstrskih obrtnikih z delavnico v pritličju, pogosta pa pri delavcih, ki so stanovali v nadstropjih. Svilarški delavci in večina lyonskih obrtnikov so živeli v dveh prostorih, od katerih je bil eden v glavnem namenjen poklicni dejavnosti, drugi pa bivanju in kuhinji. V takih stvarnih razmerah se je bilo treba otrok ali znebiti ali pa živeti z njimi v neznosni promiskuiteti. Na splošno so najmlajše dajali v rejo in odraščajoče v uk, medtem ko so tisti vmesnih let, ki jih je bilo lahko precej, če jih je po naključju le malo umrlo kmalu po rojstvu, preživljali dan v šoli ali na cesti in so se vračali domov samo spat.

Na podeželju je bila hiša revnega ali skromnega kmeta od pokrajine do pokrajine različna po velikosti in videzu: ponekod zidovi iz kamnja, drugod stene iz desk in ilovice; strehe so bile najpogosteje slamnate; tla so bila domala zmerom iz steptane zemlje. V glavnem je bil naseljen samo en prostor in ponekod so ljudje živeli v topli in dišeči promiskuiteti z živino.

Postelja

Nočna promiskuiteta je bila ponekod še posebej običajna. V hiši bretonskega kmeta je bila samo ena postelja (postelja je ponekod pomenila tudi štirideset odstotkov skupne vrednosti imetja); v teh zaprtih posteljah so pogosto spali vsi člani družine s posli vred in včasih so v njih ponudili gostoljubje mimoidočim. Cerkev se je v vsem tem obdobju borila proti temu, da bi sorodniki različnega spola spali skupaj in za to predpisovali različne kazni. Pri tem je zanimivo, da gre pri tem samo za »sorodnike različnega spola«. Poudarjanje različnosti spolov nakazuje, da je bila posvetna duhovščina bolj obsedena z nevarnostjo heteroseksualnih kot pa homoseksualnih odnosov. Spanje z osebami istega spola, naj so bile v sorodu ali ne, je bilo torej običajno.

Pomen postelje. Hiša je bila v prvi vrsti zavetje pred zvermi in demoni noči. Poleti so bili, tako zaradi udobja kakor zaradi dela, tako v mestih kakor na podeželju ves dan zunaj. Pozimi so kmetje, slabo oblečeni v mrzlo perilo iz konoplje, spet morali delati zunaj, da so se ogreli. V večjem delu čezizmerno izsekane Francije in Anglije je bila kurjava redka in draga. Poleg tega so bili spričo redkosti peči in kaminov sistemi ogrevanja v vsej Franciji in v vseh okoljih pomanjkljivi. Bogataši so se pred kamini na eni strani cvrli, na drugi pa zmrzovali; reveži so iz bednih ognjišč, včasih postavljeni na sredino prostora, dobili več dima kot toplote. Zaradi ohranjanja toplote so bili torej naklonjeni nizkim stropom in odprtine so zmanjšali na najmanjšo možno mero. V pokrajinah, kjer je bil les še posebej redek, se je človek, kadar ni bilo dela, lahko pogrel samo tako, da je zlezal v posteljo in zagnil zavese in tako obdržal

¹⁰ fr. *boudoir* iz *bouder* kujati se; lepo opremljena ženska soba, navadno sprejemnica

toploto teles. Se ni v tej topli zaupnosti postelje porajala med člani kmečke družine zveza, ki ni nič manj bistvena in vredna pozornosti od obredja naših meščanskih ognjišč!

Družinski obed

Dnevno število obedov, njihova ura in molitve so se v času in prostoru spreminjali. Med francoskim meščanstvom 19. stoletja je bil obred družinskega obeda še posebej pomemben. Pri bogatih se je jedilnica pokazala pozno; in dolgo je bila miza pogrnjena šele v zadnjem trenutku, miza na kozah in prostoru brez natančno določene namembnosti. Ta nestalnost temeljnega pohištva našega družinskega življenja nakazuje majhno obredno pomembnost vsakdanjih obredov in nestalnosti skupine, ki se jih je skupaj udeleževala: nasprotno so naše meščanske mize - tudi če so raztegljive in tako upoštevajo praznike - običajno prilagojene velikosti stalne družinske skupine in tako spominjajo stare pare na zarod, ki je odletel iz gnezda.

Pri revnih je razlikovanje med kuhinjo, jedilnico in spalnico dosti manj pomenljivo. Ponekod so ponudili hrano na zasilno pogrjnjeni mizi, drugje kar na klopi...

Obred družinskega obreda je še povečevala prošnja k bogu: *očenaš*. Motiv *očenaša* se pokaže v slikarstvu pogosteje šele od konca 16. stoletja naprej. Pri kmetih so bili zaradi različnih nalog plačanih ljudi zbrani ob peti uri zjutraj, ko so obilno zajtrkovali in se znova zbrali zvečer. Med tema obedoma so se delavci zadovoljili s kosilom (kruh, nekaj orehov ali košček belega sira ipd.). Domnevajo, da je skoraj v vsej Franciji večerja utegnila biti skupna.

Vsak je poznal svoje mesto ob mizi. Družinski oče je bil navadno na vrhu, ob ognjišču, ob njem je bila njegova žena na dosegu posod - sama je namreč skrbela za kuhinjo, dekli, ki sta ves dan delali, sta sedeli in mirno jedli, potlej domači otroci, razporejeni po starosti, potlej najstarejši orač itd. Kri, starost, spol in bolj ali manj ugledne lastnosti njihovih nalog so med člani hiše ustvarjali razliko, hierarhijo. Nobenega sledu pa o prepadu, ki je pri meščanstvu 19. stoletja ločil gospodarje in služabnike.

Večeri

Ob večerih je družinski oče bral iz Svetega pisma. Po branju je sledila kratka skupna molitev, potlej so morali mladi povedati poglavje iz župnijskega veronauka in na koncu odšli spat. Po večerni molitvi sta bila namreč smeh in glasen pogovor strogo prepovedana.

Številna druga pričevanja dokazujejo, da so pri majhnih kmetih večeri redko pomenili srečanje družine. Na splošno so se na istem kraju zbrali skupaj moški in ženske, stari in mladi. V goratih predelih je tako posedanje trajalo skoraj po ves dan. Temu je pripomogla stiska kmetov v zimskem obdobju, ko jim je primanjkovalo kurjave; za to so izbirali največje in najtoplejše hleve. Ob teh srečanju so se pomenkovali, se smejali, kričali čez davke in dacarje...

4. Zaključek

Med začetkom 16. in koncem 18. stoletja so se okvir in običaji družinskega življenja spremenili. Okvir in običaji pa so bili med plemstvom, srednjimi razredi v mestih in na podeželju ter preprostim ljudstvom zelo različni, razlike pa so bile tudi med posameznimi pokrajinami pri majhnih kmetih, zato teh sprememb ne moremo zlahka v celoti oceniti. Razlikovanje med služabniki in gospodarji je bilo ob koncu 18. stoletja v mestih zelo razvito, na podeželju pa se je komaj začelo. Zdi se, da je najprej prišlo do ločitve postelje in celo sobe med starši in otroki - in pri le-teh med fanti in dekleti - in sicer pod vplivom katoliške reforme, vendar le toliko, kolikor je dopuščala raven premoženja.

VIR

Jean-Louis Flandrin: DRUŽINA - sorodstvo, družina in spolnost v Franciji od 16. do 18. stoletja, p. 52-105, Ljubljana, ČGP Delo, 1984